

การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย

บุญยวีร์ มงคลพิพัฒน์พร¹ สุพิชญา กันกา² สมจิต ขอนวงศ์³ ปัญญา สุนันตา^{4*}

Promotion of Political Culture for the Development of Democracy in Thai Society

Punyavee Mongkolpipatporn¹ Supitchaya Kanka² Somjit Khonwong³ Panya Sunanta^{4*}

Received 16/08/2022

Revised 27/11/2022

Accepted 08/12/2022

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและสถาบันทางการเมือง เพื่อนำผลที่ได้ไปต่อยอดสำหรับการพัฒนารูปแบบการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลจากนักวิชาการผ่านเอกสาร ตำราที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยที่ผ่านกระบวนการถ่ายทอด ปูทางแนวคิด อุดมการณ์ ความเชื่อของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ หลังจากการศึกษาการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองทำให้ทราบว่าปัจจัยสำคัญของการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสังคม คือ 1) การเลือกตั้ง 2) การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและผู้รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง 3) การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน 4) การติดต่อกับทางราชการ 5) การเป็นผู้ประท้วง และ 6) การเป็นผู้สื่อข่าวสารทางการเมือง

คำสำคัญ : วัฒนธรรมทางการเมือง การเมือง ระบอบประชาธิปไตย

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus
E-mail: punyavee.mon@mcu.ac.th

² คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus
E-mail: supitchaya.kan@mcu.ac.th

³ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus
E-mail: jit_kw@hotmail.com

^{4*} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus
E-mail: panya.sun@mcu.ac.th

* Corresponding author e-mail: panya.sun@mcu.ac.th

Abstract

This article investigated the promotion of political culture to study the relationship between people and political institutions and to develop a democratic political model in Thai society. Academic documents and textbooks related to the promotion of political culture were used as the data resources for developing Thai democratic system through transferring process, idea cultivating, ideology, and shared beliefs in the particular community. The results revealed that the main factors of promoting political culture in a democratic society were 1) election, 2) being political party members and election campaign staff, 3) being community key persons, 4) contacting with government institutions, 5) being protestors and 6) being political journalists.

Keywords: political culture, politics, democracy

บทนำ

การเมืองเป็นระเบียบปฏิบัติช่วยกันจัดบ้านเมืองหรือสังคม หรือโลกให้หมดปัญหา หรือการช่วยแก้ปัญหาบ้านเมือง สังคมทั้งหมด การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นแนวทางหรือกิจกรรมที่สำคัญยิ่งของการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือไม่ว่า การปกครองรูปแบบใด บทบาทของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนย่อมจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อการรักษาความสมดุล ระหว่างผู้บริหารประเทศ (รัฐบาล) กับผู้รับผลประโยชน์อันเกิดจากการบริหารประเทศ (ประชาชน) ซึ่งหากแม้ว่าระบบ การเมืองใดก็ตามที่ละเลยในประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองย่อมไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงเช่นกัน

คำกล่าวที่ว่า “การเมืองเป็นเรื่องของคนทุกคน และทุกคนก็ไม่สามารถปฏิเสธผลกระทบทางการเมืองต่อการ ดำรงชีวิตของประชาชนได้” (ประหยัด หงษ์ทองคำ, มปป., หน้า 7) โดยคำกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจและม การศึกษาไว้อย่างมากมาย จนสามารถสะท้อนแนวคิดต่าง ๆ ออกมาตามบริบททางสังคมด้านการเมืองและวัฒนธรรมของ ตนเอง โดยเฉพาะประเด็นความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีผู้ให้แนวคิดไว้อย่างหลากหลาย เช่น แนวคิดของชาโมเอล ฮันท์ตันและจอร์จ ไอ โด มินเกสที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการ อิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลโดยการกระทำนั้นเป็นไปทั้งถูกต้องตามกฎหมายและผิดกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง ทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมถึงกิจกรรมที่การร่วมรณรงค์หาเสียง การเลือกตั้ง การรวมตัวกันเพื่อ โนมน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วง และการใช้ความรุนแรง (Huntington and Dominguez, 1975, หน้า 33)

วัฒนธรรมทางการเมืองเกิดจากกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งการกล่อมเกลา ทางการเมืองเริ่มต้นที่ครอบครัว ญาติพี่น้อง หมายถึง บุคคลในสังคมเริ่มได้รับการกล่อมเกลาทางการเมืองตั้งแต่วัยเป็นเด็ก ในสังคมที่สมัยใหม่ขึ้น สถาบันการศึกษาเป็นตัวแทนที่สำคัญยิ่งในการขัดเกลาบุคลาการควบคู่ไปกับครอบครัว อีกทั้งสถาบัน ครอบครัวเป็นสถาบันอันดับแรกหรือเรียกได้ว่าเป็นขั้นปฐมภูมิของการเรียนรู้ทางการเมือง ครอบครัวใดที่สมาชิกส่วนใหญ่ของ ครอบครัวมีความสนใจทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการติดตามสถานการณ์ทางการเมือง การพูดคุยติดต่อสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้นำของครอบครัวที่ให้ความสนใจมาก ย่อมทำให้สมาชิกของครอบครัวซึมซับรับเอาวัฒนธรรมนั้นเข้าไปโดยไม่รู้ตัว ซึ่งย่อมแตกต่างกับครอบครัวที่มีความสนใจทางการเมืองน้อย รวมทั้งครอบครัวที่ไม่มีเวลาจะอยู่ด้วยกันพร้อมหน้า หรือ ครอบครัวที่มีปัญหา การซึมซับรับเอาวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีน้อย หรือไม่มีเลย สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการในการกล่อมเกลา ทางการเมือง ซึ่งอาจจะก่อให้เกิด “วัฒนธรรมทางการเมือง”

การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ได้ถูกใช้เป็นครั้งแรกในบทความ ชื่อ “Comparative Political Systems” ซึ่งเขียนโดย กาเบรียล เอ. อัลมอนต์ (Almond, 1956) ใน Journal of Politics ในบทความชิ้นนี้ อัลมอนต์ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองแต่ละระบบนั้นอันที่จริงแล้วมิได้เป็นผลผลิตของสิ่งที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมาย รัฐธรรมนูญ แต่เป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่อยู่ลึกลงไปเท่านั้น นั่นคือวัฒนธรรม จารีตประเพณี และความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมนั้น ๆ สิ่งซึ่งเป็นผลผลิตดังกล่าว อัลมอนต์ขนานนามว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” จากบทความดังกล่าวหมายความว่า ในความคิดของอัลมอนต์ ระบบการเมืองของประเทศหนึ่ง ๆ จะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้นเป็นผลของวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่สร้างกฎเกณฑ์ทางการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ และ รัฐธรรมนูญก็คือแบบแผนที่กำหนดระบบการเมืองอีกทีหนึ่งนั่นเอง ฉะนั้น ถ้าประเทศไทยลอกเลียนรัฐธรรมนูญของประเทศอื่น แล้วนำมาใช้โดยไม่ปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองของตนเสียก่อน รัฐธรรมนูญนั้นก็ไม่ใช่ผลผลิตของวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ และอาจขัดกับวัฒนธรรมทางการเมืองจนทำให้รัฐธรรมนูญนั้น ๆ ไม่มีผลในทางปฏิบัติก็ได้ ซึ่งหลังจากอัลมอนต์ได้ใช้ศัพท์คำว่าวัฒนธรรมทางการเมืองในบทความของเขาเป็นครั้งแรก ถัดมาอีก 10 ปี อัลมอนต์และ เพาเวลล์ก็ได้ร่วมกันเขียนหนังสือขึ้นอีกเล่มชื่อ Comparative Politics : A Developmental Approach ในหนังสือเล่มนี้ได้แยกแยะคำว่า Political Culture ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยเสนอว่า วัฒนธรรมทางการเมืองนั้นเป็นแบบแผนของการเรียนรู้ อบรม ความรู้สึกและทัศนคติของแต่ละบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง และต่อบทบาทของ ตัวเองที่จะมีส่วนในระบบการเมือง เขาได้แยกแยะและวิเคราะห์ถึงลักษณะต่าง ๆ ของการเรียนรู้อบรมดังกล่าวว่า ประกอบด้วย 1) Cognitive Orientation ได้แก่ ความโน้มเอียงในด้านความรู้ เช่น ความรู้ในเรื่องระบอบการปกครอง ความเชื่อทางการเมือง (ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่ถูกต้องหรือไม่ก็ตาม) 2) Affective Orientation ความโน้มเอียงด้านอารมณ์ ได้แก่ ความรู้สึกที่มีต่อระบบการปกครอง องค์การทางการเมืองว่ามีความรู้สึกอย่างไร เช่น ความรู้สึกไม่สนใจใยดีต่อการเมือง การไม่ไป ออกเสียงเลือกตั้ง เพราะหมดศรัทธาต่อระบอบการเมืองที่เป็นอยู่ เป็นต้น และหากประชาชนมีความรู้สึกต่อการเมืองแบบนี้ มาก ๆ พฤติกรรมที่แสดงออกก็จะแสดงให้เห็น วัฒนธรรมทางการเมืองชนิด ไม่เข้าร่วมทางการเมือง และ 3) Evaluative Orientation ได้แก่ความโน้มเอียงในเชิงประเมิน เช่น การใช้ดุลยพินิจ, การคาดคะเนหรือคาดการณ์ ระบบการเมืองที่เป็นอยู่ จะใช้ได้หรือไม่ เหมาะสมหรือไม่ กับประเทศเป็นความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองว่าอย่างไร มีประสิทธิภาพ แค่ไหน ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเอาค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง (Value Judgment) เช่น การที่เห็นว่าระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจต่ำกว่าระบอบการปกครอง แบบคอมมิวนิสต์ และให้เสรีภาพมากกว่า จึงดีกว่าลักษณะที่จะเป็นการเอาค่านิยมทางด้านเสรีภาพมาวัดระบอบการปกครอง เป็นต้น (วิเชษฐ เทพเฉลิม และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ, 2525, หน้า 13)

กระบวนการในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองอาจจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบ อำนาจนิยมหรือแบบเผด็จการและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 2 อย่างนี้ มีลักษณะตรงข้ามกันโดยสิ้นเชิง (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2536, หน้า 315-316) กล่าวคือ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม (Authoritative Political Culture) เป็นลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้สังคมที่มีการปกครองแบบอำนาจนิยม หรือแบบเผด็จการ เช่น การปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเผด็จการทหาร และพลเรือน เป็นต้น ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมีลักษณะที่สำคัญคือ อำนาจการปกครองทั้งหมด เป็นของผู้ปกครองหรืออาจเรียกว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของผู้ปกครอง โดยที่การบริหารประเทศล้วนเป็นไปตามอารมณ์และความต้องการของผู้ปกครองเป็นหลักและประชาชนถูกตัดขาดจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ของประชาชนจะเกิดได้เฉพาะกรณีที่เป็นคำสั่งของผู้ปกครองเพื่อแสดงการสนับสนุนเจตนารมณ์ของผู้ปกครองเท่านั้น นอกจากนี้ ประชาชนถูกปลูกฝังให้เชื่อว่าประชาชนที่ดีจะต้องเชื่อฟังยอมรับและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ผู้ปกครองกำหนด ซึ่งหน้าที่ในการบริหารประเทศของผู้ปกครอง ประชาชนไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยว ประชาชนที่ดีต้องมีวินัยและไม่กระทำการเรียกร้องอันจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายต่อประเทศ ซึ่งลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการนี้ นอกจากจะพบเห็นโดยทั่วไปในประเทศที่ปกครองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการแล้วอาจจะเห็นได้ในประเทศที่เพิ่งเปลี่ยนแปลงจากอำนาจนิยมไปเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและความรู้ต่ำ แม้โครงสร้างการปกครองจะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้รับโอกาสในการเรียนรู้และเข้าใจระบอบประชาธิปไตยก็ยังคงยึดถือค่านิยมหรือทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมอยู่ดั้งเดิม และจะเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยรวมทั้งเป็นสาเหตุให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยขาดความมั่นคงโดยอาจเกิดการปฏิวัติและรัฐประหารอยู่เสมอ 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (Democratic Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการปกครองของประชาชน คือ การที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชนและการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชน คือ ประชาชนเป็นผู้กำหนดผู้ปกครอง ผู้ปกครองเป็นตัวแทนที่ได้รับมอบฉันทะจากประชาชนให้เข้ามาทำหน้าที่ในการปกครอง และการที่ผู้แทนประชาชนได้รับมอบฉันทะให้เข้ามาทำหน้าที่ปกครอง จะต้องใช้อำนาจปกครองกระทำการบริหารเพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชน ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2543, หน้า 33-35) เป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมและกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคม ภายใต้ระบบการปกครองแบบดั้งเดิม อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้คือ

1. นิยมการใช้อำนาจ คนไทยส่วนใหญ่ชอบการใช้อำนาจเด็ดขาด เคารพเชื่อฟังและอ่อนน้อม ต่อผู้มีอำนาจ รวมทั้งมอบอำนาจและความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ ทั้งนี้ จะเห็นได้จากการปกครองในทุกระดับนับแต่ครอบครัวไปจนถึงระดับชาติ จะนิยมการใช้อำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามมากกว่าการใช้เหตุผล หลักการ หรือการรับฟังความเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จะนิยมการรวบอำนาจไว้ในตัวผู้นำการทำงานจึงมีลักษณะสั่งการจากเบื้องบนสูงมากกว่าจะมีการริเริ่มจากเบื้องล่าง ยิ่งกว่านั้นคนไทยยังนิยมการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดด้วย ส่วนผู้น้อยก็ต้องเกรงกลัว เคารพเชื่อฟังและอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ มีหน้าที่รับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งเท่านั้น ไม่นิยมการโต้แย้ง ไม่ว่าคำสั่งนั้นจะชอบธรรมหรือไม่ สังคมไทย ชอบผู้นำที่มีความเก่งกล้าสามารถ เป็นผู้นำประเภทอัศวินม้าขาวที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้

2. นิยมระบบเจ้านายกับลูกน้อง ในสังคมไทยคนส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มพวกพ้องกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเสมอ ผู้นำผู้เป็นเจ้านาย ผู้มีอำนาจวาสนา ผู้มีบารมีต้องสามารถให้ความคุ้มครองและให้ผลประโยชน์แก่ลูกน้องได้ ส่วนลูกน้องจะต้องตอบแทนด้วยการสนับสนุนและให้บริการแก่เจ้านาย ความสัมพันธ์เช่นนี้จะมีในทุกหนทุกแห่ง เช่น ในความสัมพันธ์ทางการเมืองในระบบพรรคการเมือง หรือในระบบราชการ คนไทยจึงนิยมนับถือผู้มีอำนาจเพื่ออาศัยบารมีปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัว ข้าราชการจำนวนมากจึงมีแนวโน้มที่จะสนใจรับใช้ผู้ใหญ่มากกว่าการให้บริการประชาชน ประชาชนส่วนมากก็ยังถือว่าข้าราชการเป็นเจ้านายของตน ตำแหน่งหน้าที่การงานมักถือเสมือนเป็นสมบัติส่วนตัว อีกทั้งมีการยึดถือระบบพวกพ้อง เมื่อผู้เป็น

หัวหน้าพันตำแหน่งไป บรรดาลูกน้องทั้งหลายก็พากันแสวงหาเข้านายคนใหม่ต่อไป ในสังคมไทยการเป็นเจ้านายคนจึงได้รับการยกย่องนับถือมาก การอวยพรของผู้ใหญ่ในสมัยก่อน ๆ ที่มีต่อเด็ก ๆ จึงมักเน้นว่าเมื่อโตขึ้นขอให้ได้เป็นเจ้านายคน

3. ยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าหลักการ นอกจากจะนิยมระบบเจ้านายกับลูกน้องแล้ว ความสัมพันธ์และการช่วยเหลือกันเป็นส่วนตัวยังมีความสำคัญมากในการประกอบกิจกรรมเกือบทุกอย่าง การรวมกลุ่มในทางการเมือง หรือสังคมจึงต้องอาศัยบุคลิกภาพของผู้นำเป็นหลัก ยิ่งกว่านั้น คนไทยยังเป็นผู้เล็งผลเสียในทางปฏิบัติมากกว่าจะยึดมั่นในอุดมการณ์ กล่าวคือ จะสนใจกับสิ่งที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสภาพความเป็นจริงได้โดยไม่ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องที่ทำได้ หรือให้ผลประโยชน์แก่ตนอย่างชัดเจน เช่น การนิยมเข้าข้างผู้ชนะ ใครยึดอำนาจ ได้ก็จะถือเป็นฝ่ายถูก เป็นต้น จึงมีการยึดมั่นในคุณค่าของตัวบุคคลมากกว่าระบบอุดมการณ์ หลักการหรือเหตุผล เช่น ในการเลือกตั้ง คนทั่วไปมักจะคำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครมากกว่า นโยบายหรืออุดมการณ์ของพรรคการเมือง

4. มีการจัดลำดับฐานะในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระบบเจ้าขุนมูลนาย ทำให้มีการแบ่งชั้นวรรณะกันระหว่างคนไทย ทำให้คนไทยมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน ถือว่าทุกคนต้องรู้จักที่ต่ำที่สูง ไม่ควรตีเสมอผู้ใหญ่ คนไทยยึดถือสิ่งที่ติดตัวคนมา เช่น คุณสมบัติที่มีอยู่ตามชาติภูมิ วิทยุ และคุณวุฒิมากกว่าความสำเร็จของบุคคล บุคคลผู้มีความสัมพันธ์เหล่านี้ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ที่ผู้น้อยจะต้องเคารพ เชื้อพียง ยกย่องและนับถือ คนไทยจะยกย่องนับถือผู้ที่เกิดมาในตระกูลสูง เช่น เป็นเชื้อพระวงศ์ ตระกูลขุนนาง หรือพวกผู้ดี ตระกูลที่มั่งมี คนไทยยกย่องนับถือความเป็นผู้ใหญ่ คือ ผู้ที่มีฐานะตำแหน่งทางสังคมสูง มีอายุมาก ทำงานหรือเป็นสมาชิกขององค์กรมานาน เพราะถือว่ามีความประสบการณ์ในชีวิตมามาก ย่อมฉลาด สุขุม และเข้าใจโลก การพิจารณาความดีความชอบหรือการเลื่อนตำแหน่งในวงราชการ รวมทั้งการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งมักถืออาวุโสมากกว่าผลงานและความสามารถยิ่งกว่านั้น คนไทยยังนิยมยกย่องผู้ที่ผ่านการศึกษาระดับสูง ๆ มากกว่าจะสนใจในความรู้ที่แท้จริงของบุคคล ประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรจึงเป็นใบเบิกทางที่ดี ในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของบุคคล การยึดมั่นในค่านิยมเหล่านี้ทำให้คนไทยยอมรับในเรื่องความเสมอภาคของบุคคลได้ยาก ทั้งในหลักการและในทางปฏิบัติ

5. ความเป็นอิสระนิยม คนไทยรักความเป็นอิสระ ชอบทำอะไรโดยลำพังตนเอง ไม่อยากให้ใครมายุ่งเกี่ยวกับตนมากนัก ไม่ชอบการถูกบังคับหรือตกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของคนอื่น คนไทยส่วนใหญ่ส่วนมากขาดระเบียบหรือกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต ไม่ชอบอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ หรือกฎหมายของสังคม ไม่ค่อยจะมีระเบียบวินัย ความพยายามในการดึงคนมาอยู่ในวินัยเสียบ้าง สะท้อนให้เห็นความจริงในเรื่องนี้ เช่น การบังคับให้สวมเครื่องแบบตั้งแต่เด็กเรียนไปจนถึงข้าราชการ การบังคับให้นักเรียนตัดผมสั้น การบังคับให้อยู่ในวินัยจะได้ผลก็เฉพาะต่อหน้า หากสลับหลังคนก็จะละเมิดกัน การละเลยหรือฝ่าฝืนกฎหมายจึงมีอยู่ทั่วไป เพราะชอบอยู่อย่างสบาย เข้าทำนอง “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในท้องที่ที่อยู่ห่างไกลความเจริญ การดำเนินชีวิตของชาวบ้านมักเป็นไปอย่างผิดกฎหมาย ยิ่งกว่านั้น คนไทยยังไม่ชอบการรวมกลุ่มโดยถือหลักต่างคนต่างอยู่ การรวมกลุ่มในทางการเมืองเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด จึงเป็นไปได้ยาก ความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมจึงมีน้อย

6. การยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม คนไทยจำนวนไม่น้อยยังยึดมั่นในความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีแบบเก่า ๆ อยู่ กล่าวคือยังเชื่อในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ ภูตผีปีศาจ ไสยศาสตร์ ของขวัญ และโชคลางอยู่ ซึ่งมักฝากอนาคตไว้กับดวงชะตา สิ่งเหล่านี้เป็นที่พึ่งทางใจ หรือความหวังชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อประสบปัญหาหรือความเดือดร้อน จึงเป็นการยากที่คนไทยโดยทั่วไปจะยึดหลักเหตุผล รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ หรือมองโลกตามความเป็นจริง โดยทั่วไปแล้ว คนไทยส่วนใหญ่มักมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะอนุรักษ์นิยม จะสนใจในพิธีกรรมมากกว่าการทำงานให้บรรลุผลอย่างจริงจัง ในขณะเดียวกันก็ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงและการเสี่ยง ตัวอย่างของพฤติกรรมเหล่านั้น เช่น จะมีการปรึกษาหมอดูเพื่อหาฤกษ์ในการทำรัฐประหาร หรือสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งการถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของหลวง ประชาชนทั่วไปไม่ควรมีส่วนเกี่ยวข้อง ยิ่งกว่านั้น คนเหล่านี้ยัง

มีความคิดค่อนข้างแคบ คือยังผูกพันต่อกลุ่มเดิม ๆ ของตน เช่น ท้องถิ่น สถาบัน หรือพวกพ้องของตนมากกว่าต่อสังคมคนส่วนรวม

7. ความเฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้นหรือสนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง คนไทยโดยทั่วไปจะพอใจในสถานภาพที่เป็นอยู่ของตนเอง จะยอมรับสภาพที่เสียเปรียบของตนเอง โดยถือว่าตนมีบุญวาสนา หรือโชคชะตาอยู่เพียงแต่นั้น เป็นกรรมเก่าของตน จึงไม่ชอบกระตือรือร้นชวนชวนทำงานเท่าที่จะเป็นในการครองชีพเท่านั้น ส่วนใหญ่จะชอบความสะดวกสบาย และสนใจกับอบายมุขต่าง ๆ เช่น เล่นการพนัน และเสพของมีเงินมา แต่จะไม่ชอบจริงจังกับชีวิตและงาน ขาดการมุ่งในเรื่องความสำเร็จของงาน ชอบความรื่นเริงสนุกสนาน ซึ่งอาจมีแฝงอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ในพิธีกรรมทางศาสนาหรือแม้แต่ในกิจกรรมทางการเมือง แม้แต่การประท้วงหรือนัดหยุดงานก็มักจะมีการละเล่นลิเก รำวง สลับกันไป เกี่ยวกับการเมืองก็ถือว่าเป็นสิ่งสกปรก ไม่ก่อให้เกิดผลดีกับตัวเอง ยิ่งกว่านั้นคนส่วนใหญ่ถือว่าการแก้ปัญหาสังคมเป็นเรื่องของชนชั้นปกครอง ซึ่งสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองน้อย

8. ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง มองโลกในแง่ร้าย และขาดความไว้วางใจผู้อื่น คนไทยจำนวนมากมักขาดความเชื่อมั่นตนเอง ในการแก้ไขปัญหา หรือเอาชนะสิ่งแวดล้อมหากต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ ความอดอยาก โรคภัยไข้เจ็บ และหากถูกเอาเปรียบจากกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลหรือใช้อำนาจทางกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจึงต้องแสวงหาคำแนะนำ ไม่คิดว่าความทุกข์ยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองจะมีทางแก้ไขได้แทนที่จะขอให้ผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์มาช่วย มักหวาดระแวงไม่ไว้วางใจคนอื่นที่เป็นคนนอกจะไว้วางใจตนในกลุ่มของตน และช่วยปกปิดหรือมองข้ามความไม่ยุติธรรมของบุคคลเหล่านั้น แต่ในทางการเมืองแล้วมักจะมอบความไว้วางใจให้ตัวผู้นำ ในขณะที่บรรดาผู้นำกลับขาดความศรัทธาและความไว้วางใจในตัวประชาชน โดยคิดว่าหากสิ้นตนเสียแล้วสังคมจะอยู่ไม่ได้ทีเดียว สิ่งดังกล่าวนี้เป็นผลมาจากทัศนคติแบบอำนาจนิยม

การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สามารถเห็นเป็นแนวความคิดอย่างรูปธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญของสังคม สภาพแวดล้อมของสังคมผู้นำในสังคม ระดับการศึกษาของคนในสังคม และสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่ขาดความพร้อมย่อมจะส่งผลให้มีวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ดีเท่ากับสังคมที่มีความพร้อม อัลมอนต์ และเวอบา (Almond and Verba, 1965) ได้นำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมือง 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง ไม่รับรู้ถึงการปฏิบัติการขององค์การทางการเมือง และไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองยอมรับอำนาจรัฐ และปฏิบัติตามกฎข้อบังคับที่มีผลมาจากการตัดสินใจของรัฐบาล แต่ไม่มีความสนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นระดับใด 3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง และรู้ว่าตนเองมีความสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยมีความรู้สึกส่วนตัวว่าเขาสามารถใช้อิทธิพลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ โดยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของเลสเตอร์ ดับเบิลยู มิลบราธ (Milbrath, 1987, หน้า 22-26) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่

1. การเลือกตั้ง (Voting) เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สามารถแยกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง (McClosky, 1988, หน้า 252-253) การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นเพียงการ

แสดงออกของประชาชนถึงความจงรักภักดีต่อระบอบการเมืองมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตน เป็นการไปทำตามความสำนึกในหน้าที่พลเมืองดีมากกว่า ที่จะเชื่อว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นจะมีผลทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป

2. การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและผู้รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Party and Campaign Workers) หมายถึง การเข้ามีส่วนร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและการรณรงค์หาเสียง การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้ง การชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนการเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง การพยายามชักชวนให้ประชาชนลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือผู้สมัครที่ตนขอ การลงสมัครรับเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ

3. การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community Activities) เป็นการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะหรือติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม ผู้มีบทบาทในชุมชนจึงนับว่าเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูงสุดตลอดจนมีระดับความผูกพันทางจิตใจกับชุมชน

4. การติดต่อกับทางราชการ (Contracting Officials) เป็นกิจกรรมที่เน้นเฉพาะของบุคคลซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อบุคคลนั้นเองเท่านั้น เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องการเสียภาษีโรงเรือน การทำถนน การติดต่อขอรับสวัสดิการ เป็นต้น

5. การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้ คือ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือก่อให้เกิดจลาจล (ถ้าจำเป็น) เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การประท้วงที่เปิดเผยต่อสาธารณะชน

6. การเป็นผู้สื่อสารทางการเมือง (Communicators) ได้แก่ การติดต่อข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ การส่งข่าวสารแสดงการสนับสนุนให้แก่ผู้นำทางการเมืองเมื่อเขากระทำในสิ่งที่ถูกต้องหรือส่งคำคัดค้านเมื่อเขากระทำในสิ่งที่เลวร้าย การร่วมถกปัญหาทางการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชน การให้ความสนใจแก่ทางราชการ และการเขียนจดหมายหรือบทความถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ผู้เข้าร่วมลักษณะนี้มักจะเป็นคนที่มีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมาก และมีความสนใจทางการเมืองมากด้วย (Robert, 1971, หน้า 145) การเป็นผู้สื่อสารทางการเมืองเหล่านี้จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล มากกว่าเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองหรือผู้รักชาติ แต่จะไม่แสดงออกด้วยการประท้วง

สรุป

การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองมีปัจจัยสำคัญที่เกิดจากกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งการกล่อมเกลาทางการเมืองเริ่มต้นที่ครอบครัว ญาติพี่น้อง และมีการขยายผลไปยังสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น การศึกษาการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองปรากฏในความคิดของกาเบรียล เอ. อัลมอนต์ (Gabriel A. Almond and Sidney Verba) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าระบบการเมืองแต่ละระบบนั้นอันที่จริงแล้วมิได้เป็นผลิตผลของสิ่งที่เปลี่ยนลักษณะอักษร เช่น กฎหมาย รัฐธรรมนูญ แต่เป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่อยู่ลึกลงไปในสังคมคือ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมนั้น ๆ จนเกิดเป็น “วัฒนธรรมทางการเมือง” ในความคิดของอัลมอนต์ ระบบการเมืองของประเทศหนึ่ง ๆ จะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้นเป็นผลของวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่สร้างกฎเกณฑ์ทางการเมืองต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญก็คือแบบแผนที่กำหนดระบบการเมืองอีกทีหนึ่ง สำหรับกระบวนการศึกษารูปแบบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สามารถเห็นเป็นแนวความคิดอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญของสังคม สภาพแวดล้อมของสังคมผู้นำในสังคม ระดับการศึกษาของคนในสังคม และสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่ขาดความพร้อมย่อมจะส่งผลให้มีวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ดีเท่ากับสังคมที่มีความพร้อมที่ต้องมีความเข้าใจแนวทางทางการเมืองที่เป็น

แนวทางในการปฏิบัติร่วมกันของคนในสังคม เพื่อให้ตนเองเป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ ซึ่งเลสเตอร์ ดับเบิลยู มิลบราธ (Milbrath, 1987, pp. 22-26) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 6 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ 1) การเลือกตั้ง (Voting) เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สามารถแยกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง 2) การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและผู้ณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Party and Campaign Workers) คือ การเข้ามีส่วนร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและการณรงค์หาเสียง การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้ง การชักชวนประชาชนไปลงคะแนนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนการเข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง 3) การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community Activities) เป็นการก่อตั้งกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะหรือติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม 4) การติดต่อกับทางราชการ (Contracting Officials) เป็นกิจกรรมที่เน้นเฉพาะของบุคคลซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อบุคคลนั้นเองเท่านั้น เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องการเสียภาษีโรงเรือน การทำถนน การติดต่อขอรับสวัสดิการ เป็นต้น 5) การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้ คือ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือก่อให้เกิดจลาจล เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง 6) การเป็นผู้สื่อข่าวทางการเมือง (Communicators) ได้แก่ การติดต่อข่าวทางการเมืองอยู่เสมอ การส่งข่าวสารแสดงการสนับสนุนให้แก่ผู้นำทางการเมืองเมื่อเขากระทำในสิ่งที่ถูกต้องหรือส่งคำคัดค้านเมื่อเขากระทำในสิ่งที่เลวร้าย

รายการอ้างอิง

ทินพันธ์ นาคะตะ. (2543). *ประชาธิปไตยไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ประหยัด หงษ์ทองคำ. (มปป.). *การพัฒนาทางการเมืองโดยกระบวนการปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด พาพาส.

วิเชษฐ เทพเฉลิม และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ. (2525). *วัฒนธรรมทางการเมืองของสมาชิกสภาไทย (พ.ศ. ๒๕๒๔)*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมบัติ อารังญวงศ์. (2536). *วัฒนธรรมทางการเมืองของคนชั้นกลางในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Almond, Gabriel A. (1956). Comparative Political Systems. *Journal of Politics*, 18(3), 391-409.

Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney. (1965). The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. *Journal of Politics*, 27(1), 206-209.

Huntington, Samuel and Dominguez, Jorge I. (1975). *Political Development: in the handbook of the political science : Macro political theory*, ed, Fred Greenstein and Nelson P, Reading, Mass: Addison-Wesley.

McClosky, Herbert. (1988). Political Participation, pp.252-253. *In International Encyclopedia of the Social Science*, Vol. 12. New York: McMillan and Free Press.

Milbrath, L W. (1987). *Political participation*. New York: University of Buffalo Press.

Robert, G K., (1971), *A Dictionary of Political Analysis*, London: Longman.